

Педагогічний дискурс, випуск 8, 2010

4. Социальная работа в осужденными : учеб. пособ. – М. : Изд-во МГСУ, 2002. – 256 с.
5. Статистичний щорічник України, 2003 р. – Державний комітет статистики України. – К. : Консультант, 2004. – 631 с.

Аннотация

И.И.Парфанович

Функциональные возможности социальных структур по вопросам организации и поддержки жизнедеятельности несовершеннолетних девочек

Социальное положение и психическое самочувствие несовершеннолетних девочек поддерживается системой учреждений и организаций державы. Конечной целью их деятельности есть социальная защита и воспитание. В общем, они исполняют функции соответственно действующего законодательства. Однако же, как результат разных факторов объективного и субъективного влияния их деятельность характеризуется некоторыми недостатками. В статье дается анализ функциональных возможностей социальных структур по вопросам организации жизнедеятельности несовершеннолетних девочек за направлениями: социально-правовая защита, социальная помощь, социально-медицинское обслуживание, социально-педагогическое воспитание, социально-культурное и информационное влияние, социально-психологическая поддержка, развитие моральности и духовности.

Ключевые слова: функциональные возможности социальных структур по вопросам организации жизнедеятельности несовершеннолетних девочек за направлениями.

Summary

I.I.Parfanovych

Functional Possibilities of the Social Structures Dealing with the Questions of Underage Girls Vital Activity

Social positions and mental well being of the under age girls are supported by the system of state institutions establishment and organizations Social protection and upbringing are the final aim of their activity. All in all they perform the functions imposed on them by the current legislation. Though, their activite is characterized by some omissions and drawbacks because of different factors of objective and subjective influence. The analysis of the institutions, establishment, organizations functional possibilities according to the directions: social a low protections, social help, social a medical service, social a pedagogical upbringing; sociocultural and informational influence; sociopsychological support; morality a spiritual world development is given in the article

Key words: analysis of the institutions, establishment, organizations functional possibilities of social structures as for the directions of underage girls vital activity.

Дата надходження статті:

„22” вересня 2010 р.

УДК 373

О.М.ПЕТРУК,

кандидат педагогічних наук, науковий співробітник
(м.Київ)

Проблема інтегрованого підходу до процесу навчання в науковій літературі

У статті автором експліковано поняття „інтеграція”, „інтегрований підхід до навчання”, висвітлено історію проблеми, яка розглядається, розкрито структурність (рівні, ступені) та умови інтеграції.

Ключові слова: інтеграція, інтегрований підхід, міжпредметні зв'язки, навчальний процес.

Постановка проблеми в загальному вигляді... У наш час ведуться активні пошуки і розробка концептуально нових моделей навчання, зорієнтованих на формування і розвиток ключових компетентностей учнів.

У дослідженнях українських і зарубіжних вчених інтеграція визнається одним із важливих напрямів модернізації системи шкільної освіти. Ідея інтегрованого навчання набуває особливої актуальності, оскільки сприяє успішній реалізації нових освітніх завдань, визначених державними документами.

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Дослідженню проблеми інтегрованого підходу до навчального процесу приділяли увагу багато науковців. Так, філософію інтегративної освіти, методологічні проблеми інтеграції висвітлюють С.Л. Клепко, Ю.І. Мальований та ін., її дидактичні засади досліджують С.У. Гончаренко, М.Г. Іванчук, В.Р. Ільченко, О.Я. Савченко, Н.В. Шахірева та ін., психологічні – Т.А. Яновська, Т.О. Яценко та ін., особливості інтеграційних процесів у професійно-технічній освіті розглядають Р.С. Гуревич, Б.О. Федоришин та ін., взаємозв'язки інтеграції та диференціації – В.М. Моргун.

Очевидно, що зазначена проблема є актуальною і постійно досліджується.

Формулювання цілей статті... Метою нашої статті є розгляд проблеми інтегрованого підходу у науковій літературі, а саме: з'ясування сутності поняття, генезис проблеми інтегрованого підходу у вітчизняній і світовій педагогіці з проекцією на початкову школу, дослідження структурності процесу інтеграції (рівнів, ступенів), умов інтеграції та доцільності запровадження інтегрованого підходу до навчання у початковій ланці освіти.

Виклад основного матеріалу... Аналіз історико-педагогічних досліджень показує, що феномен інтеграції у навчальному процесі не новий і був предметом особливої уваги у всі періоди розвитку педагогіки і школи як вітчизняної, так і зарубіжної. Ідея єдності знань знаходила своє відображення вже у працях таких древніх мислителів, як Аристотель, Демокрит, Епікур, Платон. Пізніше вона була розвинена Е. Кантом, Й.Г. Песталоцці, Я.А. Коменським, К.Д. Ушинським.

У 20-х роках минулого століття ідея інтеграції була покладена в основу створення комплексних програм, побудованих на основі широкої міжпредметної інтеграції та покликаних посилити зв'язок навчання з життям. У нових програмах навчальний матеріал розташовувався не за предметами, а навколо стрижневих блоків. Однак комплексні програми виявилися непродуктивними для навчання і розвитку, бо не забезпечували засвоєння учнями систематичних знань та формування необхідних умінь та навичок.

У 30-х роках у вітчизняній педагогіці було заборонено розвиток інтегрованих курсів і повернено предметну систему навчання. У 50-х роках починаються інтенсивні пошуки нових педагогічних технологій. У контексті нашого дослідження цікавим є досвід М.П. Щетиніна. Ним була розроблена модель педагогічного процесу, у якій принцип інтегрованого підходу реалізовувався у декількох аспектах: 1) заміна традиційної форми навчання – уроку на нову – „занурення” (протягом кількох днів учні займалися одним предметом); 2) об'єднання в один навчально-виховний комплекс загальноосвітніх, музичних, спортивних, художніх шкіл та організація дозвілля школярів на базі створеного комплексу.

У той же час ідея інтеграції набуває особливої популярності в Західній Європі й США. У 50-60-х роках у зарубіжній педагогіці посилено комплексний підхід до навчання. Цікавим є факт, що у практиці зарубіжної школи реалізуються два види інтеграції – предметна і проблемна – залежно від того інтегруються в певному курсі відомості з кількох традиційних предметів, чи синтезуючим началом є конкретна проблема. Почасти курси, які інтегрують знання певної проблеми чи теми, називають проектами.

У вітчизняній педагогіці у 60-70-х роках ідея інтеграції знайшла відображення у дидактичній теорії міжпредметних зв'язків, що активно впроваджувалася у практику навчання. Зазначимо, що довготривалий період дослідження міжпредметних зв'язків дав школі новий погляд на єднання предметів і був основою для розробки концепцій інтегрованого навчання. Прикладом ефективної реалізації інтегрованого підходу у навчанні були „уроки мислення на природі” В.О. Сухомлинського, на яких інтегрувалися основні види пізнавальної діяльності (спостереження, мислення, мовлення), з метою навчання, виховання і розвитку дітей.

У 80-90-х роках спостерігається новий сплеск інтересу до процесу інтеграції, що виявляється у розробці та впровадженні різноманітних інтегрованих курсів. Необхідність встановлення інтегративних зв'язків між елементами системи навчання підкреслювалася І.Д. Зверевим, Л.Я. Зоріною, М.М. Скаткіним та ін. Так, на думку М.М. Скаткіна „у предметній структурі навчального плану криється небезпека того, що ціле буде витіснено його окремими частинами”, а щоб цього уникнути, необхідно в змісті навчання забезпечити синтез, інтеграцію, об'єднання частин в єдине ціле.

Сьогодні в Україні існує певний досвід втілення інтегрованого підходу у навчальний процес, зокрема початкової школи, (Н.М. Бібік, Л.О. Варзацька, М.С. Вашуленко, М.Г. Іванчук, В.Р. Ільченко, Т.О. Пушкарьова, О.Я. Савченко та ін.) та триває подальша пошукова робота науковців щодо побудови змісту навчання на засадах інтеграції.

Таким чином, розгляд проблеми в історичній ретроспективі дозволяє стверджувати, що інтегрований підхід до організації навчання не є модним нововведенням, а мав місце в різні періоди історичного розвитку суспільства. Історія вітчизняної і світової педагогіки накопичила велику спадщину з теорії і практики інтегрованого підходу до процесу навчання, виховання і розвитку школяра. Ідея єдності наукових знань, інтеграції належить до „концепцій, вивічених часом” [3, с.34] і сьогодні правомірно вважається провідним принципом розвитку сучасних освітніх систем.

Аналіз літературних джерел показав, що інтеграція – поняття багаторакурсне. У сучасній науковій літературі пропонується велика кількість визначень цього поняття, та всі вони, спираючись на первинний смисл (від лат. слів *integr* – цілий, повний та *integratio* – доповнення) підкреслюють, що „інтеграція” – це відновлення, доповнення, об'єднання частин у ціле, це процес упорядкування системи, який відбувається через виявлення зв'язків між компонентами і перетворення встановлених зв'язків у контексті інтегруючої ідеї.

Вчені, визначаючи інтеграцію як процес становлення цілісності, взаємопроникнення елементів одного об'єкта в структуру іншого, підкреслюють, що її результатом є не просто сума об'єктів чи поліпшення їх якості, а новий об'єкт з новими властивостями [3, с.13].

У філософському аспекті інтеграцію визначають як „процес *взаємопроникнення* елементів, що перебувають в розрізнені стані, але мають *генетичну спорідненість*; горизонтальні та вертикальні зв'язки між науками, видами мистецтва, уявленнями про світ; процес *уцілювання, уніфікації* знання, що виявляється завдяки єдності з протилежним йому процесом поділу, диференціації”.

У психологічному ракурсі інтеграція бачиться як процес, під час якого розрізнені елементи *шляхом синтезу* об'єднуються у систему.

Якщо розглядати інтеграцію як методичне явище, то серед дослідників єдиної точки зору на тлумачення цього поняття немає. На нашу думку, це зумовлено як неоднозначністю і складністю самого процесу, так і суперечностями у визначенні основних функцій, форм, рівнів інтеграції, можливостей реалізації. Основою для визначення терміна „інтеграція” в методиці є: 1) наявність однотипних частин чи елементів; 2) можливість їх природного підпорядкування одній меті і функції в ряді навчальних предметів.

У контексті системи навчання поняття „інтеграція” розглядають у двох значеннях: і як *мету* навчання, і як *засіб* навчання. Інтеграція як мета навчання повинна дати учневі ті знання, які відображають взаємопов'язаність окремих частин світу як системи, її цілісність. Інтеграція ж як засіб навчання має забезпечити отримання нових уявлень на грані традиційних предметних знань, покликана заповнити незнання на межі вже набутих диференційованих знань, встановити існуючі між ними зв'язки, об'єднати набуті знання в єдину систему, тобто забезпечити знаходження спільної платформи зближення предметних знань [3; 5; 6].

М.Г. Іванчук, досліджуючи процес інтеграції, виділяє такі ознаки, притаманні йому:

- взаємодія раніше розрізнених елементів;
- зв'язок з якісними і кількісними змінами взаємодіючих елементів;
- притаманність логіко-змістової основи;
- наявність власної структури;
- спрямованість і відносна самостійність.

Дослідниця пропонує власну інтерпретацію поняття інтеграції, визначаючи його як процес об'єднання диференційованих раніше елементів з ознаками цілісності у новій якості.

Таким чином, проаналізовані наукові розвідки щодо проблеми інтеграції дають змогу визначити її як складний багатогранний процес і дозволяють підійти до визначення інтеграції як педагогічного явища. Спираючись на аналіз поняття у науковій літературі, вважаємо, що *інтеграція* – це доцільно організований процес взаємодії, взаємопроникнення структурних компонентів змісту в рамках певної системи навчання з метою формування цілісного уявлення про світ, спрямованого на розвиток і саморозвиток особистості дитини.

У руслі нашого дослідження вважаємо за доцільне розглянути структурність процесу інтеграції.

Щодо рівнів інтеграції, то серед дидактів та методистів єдиного погляду немає. У сучасній педагогічній та методичній літературі предметом дослідження найчастіше є міжпредметна та внутріпредметна інтеграція. Окремі дослідники, зокрема О.Ю. Сухаревська [8], розрізняють три *рівні* інтеграції змісту навчального матеріалу:

– *внутріпредметна* – інтеграція понять, знань, умінь і навичок в межах окремих навчальних предметів;

– *міжпредметна* – синтез фактів, понять тощо двох і більше дисциплін;

– *транспредметна* – синтез компонентів основного та додаткового змісту навчання.

Окрім того, у міжпредметній інтеграції розрізняють три *ступені* [2; 6]. Дослідники називають їх по-різному, однак дають їм однакові характеристики, а саме:

– *елементарний* (початковий, слабкий, низький) – інтеграція має фрагментарний характер. Традиційні міжпредметні зв'язки належать до даного ступеня інтеграції і передбачають у процесі вивчення матеріалу одного предмета епізодичне включення матеріалу іншого предмета (фактів, ілюстрацій, понять тощо), що мають додаткове значення для його розуміння. При цьому зберігається самостійність кожного предмета зі своїми цілями і завданнями;

– *середній* – інтеграція достатньо виражена, вирізняється значним взаємопроникненням різнохарактерного змісту. Окремі дослідники середній ступінь міжпредметної інтеграції ототожнюють з інтегрованим уроком або інтегрованим блоком, коли об'єкт вивчається різнобічно засобами кількох навчальних предметів, але при цьому знову-таки зберігається в цілому самостійність кожного предмета;

– *високий* (новотворчий, новий) – інтеграція значно глибша та характеризується новоутворенням, повним взаємозлиттям різнохарактерного змісту значних обсягів. Під високим ступенем міжпредметної інтеграції розуміють створення інтегрованих курсів.

Таке визначення ступенів міжпредметної інтеграції знімає питання про тотожність, рівнозначність понять „інтеграція” і „міжпредметні зв'язки” та наочно демонструє, що міжпредметні зв'язки є „сходиною” [1; 4], передумовою виникнення інтеграції.

Аналіз наукової літератури показав, що *інтегровані форми навчання* дослідники розглядають як спосіб організації навчального процесу, який спрямований на засвоєння видів досвіду, що знаходиться поза рамками предметних знань, і забезпечує більш високий рівень компетентності учнів у виучуваній галузі, ніж це має місце в традиційному предметно-роздільному навчанні.

Ю.І. Дік, А.А. Пінський, В.В. Усанов вважають, що інтеграція можлива за дотримання трьох умов:

- 1) об'єкти дослідження мають збігатися або бути достатньо близькими;
- 2) у досліджуваних предметах використовуються однакові або близькі методи дослідження;
- 3) навчальні предмети, що інтегруються, ґрунтуються на загальних закономірностях, загальних теоретичних концепціях [2].

Серед педагогічних умов, які дозволяють інтегрувати, зблизити, об'єднати зміст предметів, а через них отримати цілісну систему знань, М.Г. Іванчук виділяє й теоретично обґрунтовує такі:

- 1) наявність провідної ідеї, що об'єднує предмети;
- 2) певна спільність досліджуваних об'єктів;
- 3) залучення учнів до творчої, дослідницької діяльності з використанням різних методів пізнання;
- 4) реалізація попередніх умов у системі спеціально розроблених, дидактично організованих уроків [3, с. 201].

Н.С. Сердюкова висуває такі умови: спорідненість, близькість змісту провідних тем предметів; логічний взаємозв'язок [7]. Ю.М. Колягін зазначає, що не кожне об'єднання навчальних предметів або їх складових автоматично стає інтеграцією, „необхідна провідна ідея, реалізація якої забезпечує нерозривний зв'язок, цілісність” інтегрованого уроку, курсу [5].

Зазначимо, що всі вищенаведені точки зору щодо визначення умов інтеграції слушні і мають право на існування, однак, як показав аналіз, потребують глибокого дослідження та наукового обґрунтування. Оскільки саме з'ясування необхідних і достатніх умов для здійснення процесу інтеграції є відправною точкою у побудові уроків, курсів на засадах інтегрованого підходу.

Щодо питання доцільності застосування інтегрованого підходу до процесу навчання молодших школярів, то більшість дослідників і вчителів-практиків сходяться на тому, що інтеграція навчальних предметів у початковій школі не тільки можлива, але й потрібна.

Аналіз досліджень Н.М. Белянкової, М.Г. Іванчук, Т.А. Каясової, Г.Н. Котельникової, Н.В. Шахіревої, Т.А. Яновської та ін. з проблеми реалізації інтегрованого підходу у практиці початкової освіти дозволяє зробити висновок про те, що в інтегрованому змісті закладено значно більше можливостей для інтелектуального розвитку особистості молодшого школяра, зокрема для розвитку мислення, для подолання фрагментарності, „мозаїчності” знань, для інтеграції розрізнених знань в цілісну систему, а отже, для показу практичної значущості вивчуваного. Одним з важливих аргументів на користь інтегрованого підходу висувається і той, що вивчення основ наук засобами інтегрованих форм навчання якнайкраще відповідає так званому синкретизму мислення молодшого школяра, що полягає в цілісному сприйманні дитиною реалій дійсності без диференціації їх деталей.

На сучасному етапі розвитку освіти програма реалізації концептуальних основ інтеграції змісту початкового навчання активно розробляється вітчизняними науковцями. На інтегрованих засадах побудовано зміст підручників „Горішок” для 1 класу (автори Н.М. Бібік, М.С. Вашуленко, Л.П. Кочина), „Я і Україна” (автори Н.М. Бібік, Н.С. Коваль), програми курсу „Художня праця” (автор В.П. Тименко), „Навколишній світ” (автор Т.О. Пушкарьова) та ін. Дослідники запропонували новий зміст навчальної інформації та її структурування, впровадження якої дасть змогу учням отримати спочатку загальне, цілісне уявлення про певну галузь знань, а потім її конкретизувати.

Однак, високо оцінюючи можливості інтегрованого підходу для оптимізації навчально-виховного процесу та для розвитку особистості молодшого школяра, варто звернути увагу й на те, що під час упровадження його в практику початкового навчання вчителі-практики почасті зіштовхуються з низкою перепон, а саме: відсутністю теоретичних знань та практичного досвіду, недостатністю наукових обґрунтувань, нестачею науково-методичної літератури, методичних розробок, рекомендацій тощо.

Висновки... Інтеграція як провідна тенденція оновлення змісту освіти покликана забезпечити цілісність навчального процесу, узгоджене опанування всіх основних елементів змісту навчання, реалізацію його особистісно розвивальних функцій. Таким чином, реалізація інтегрованого підходу до навчального процесу у початковій школі, безперечно, є досить актуальною проблемою і потребує подальшого дослідження.

Список використаних джерел та літератури:

1. Браже Т. Г. Интеграция предметов в современной школе / Т. Г. Браже // Литература в школе. – 1996. – № 5. – С. 150–154.
2. Дик Ю. И. Интеграция учебных предметов / Дик Ю. И., Пинский А. А., Усанов В. В. // Советская педагогика. – 1987. – № 9. – С. 42–47.
3. Іванчук М. Г. Інтегроване навчання: сутність та виховний потенціал. (Виховання особистості молодшого школяра в умовах інтегрованого підходу до навчання) / М. Г. Іванчук. – Чернівці : Рута, 2004. – 360 с.
4. Ильенко Л. П. Интегрированный эстетический курс для начальной школы (1-4; 1-3) : пособие для учителя / Л. П. Ильенко. – [2-е изд., испр. и допол.]. – М. : АРКТИ, 2001. – 64 с.
5. Колягин Ю. М. Интеграция школьного обучения / Колягин Ю. М., Алексеенко О. Л. // Начальная школа. – 1990. – № 9. – С. 28–32.
6. Светловская Н. Об интеграции как методическом явлении и её возможностях в начальном обучении / Н. Светловская // Начальная школа. – 1990. – № 5. – С. 57–60.

7. Сердюкова Н. С. Интеграция учебных занятий в начальной школе / Н. С. Сердюкова // Начальная школа. – 1994. – № 11. – С. 45–49.

8. Сухаревская Е. Ю. Технология интегрированного урока : [практ. пособие для учит. начальных классов, студ. пед. учеб. завед., слушателей ИПК] / Е. Ю. Сухаревская. – Волгоград : Учитель, 2003. – 123 с.

Аннотация

О.Н.Петрук

Проблема интегрированного подхода к процессу обучения в научной литературе

В статье автором эксплицировано понятие „интеграция”, „интегрированный подход к обучению”, освещено историю рассматриваемой проблемы, раскрыто структурность (уровни, степени) и условия интеграции.

Ключевые слова: интеграция, интегрированный подход, межпредметные связи, образовательный процесс.

Summary

O.M.Petruk

The Problem of the Integrated Approach to the Learning Process in the Scientific Literature

In the article the author explicates the notion of „integration”, „integrated approach to learning”, highlights the history of the studied problem, opens the structure (levels, degrees) and the conditions of integration.

Key words: integration, integrated approach, intersubject connections, learning process.

Дата надходження статті:

„26” квітня 2010 р.

УДК 371.133

Л.С.ПІСОЦЬКА,

кандидат педагогічних наук, доцент

(м.Хмельницький)

Організація системи управління в контексті розвитку дошкільної освіти

У статті узагальнено функціональні напрями управління розвитком дошкільної освіти на рівні регіонального органу управління дошкільного навчального закладу. Подано характеристику ключових комплексів завдань функціонального напрямку – організація системи управління.

Ключові слова: функціональний напрям, управління, система управління, філософія дошкільної освіти, принципи управління, функції управління, технології управління.

Постановка проблеми в загальному вигляді... Актуальність окресленої проблеми зумовлена сукупністю зовнішніх і внутрішніх чинників, що визначають результативність надання дітям дошкільної освіти. Сучасний підхід до вирішення цієї проблеми характеризується інтенсивними процесами створення національної системи законодавства, в тому числі законодавства у галузі економіки, освіти, виховання та управління цими процесами. Починаючи з 2001 року, коли вперше дошкільна освіта одержала Закон прямої дії „Про дошкільну освіту”, в процес її розвитку внесено як позитивні, так і негативні тенденції. Позитивним передусім є те, що у ньому вперше дошкільна освіта визнана обов’язковою складовою частиною системи безперервної освіти України [3]. Ця норма є домінуючою для освітянського законодавства багатьох соціально-економічно розвинених країн, і спрямована на розвиток дошкільної освіти. Негативним вважаємо той факт, що унормовані позиції виконуються лише частково. Можемо це простежити на прикладі аналізу охоплення дітей дошкільною освітою, оскільки в роки незалежності України ця цифра зменшилася майже удвічі у міських населених пунктах і втричі – в сільських. Незаперечним є той факт, що причиною цього є підходи владних структур до проблем розвитку дошкільної освіти і недостатня компетентність управлінських кадрів щодо її значення. Дошкільна освіта – невід’ємна складова загальної системи освіти в Україні, – так визначено Законами України „Про освіту”, „Про дошкільну освіту”. У період соціально-економічних змін нашої держави, коли проходить переоцінка всієї системи суспільних відносин, створилася ситуація невідповідності реалій практики із положеннями законодавчих актів у сфері дошкільної освіти. Виходячи з цього, значно зростає роль управління в галузі дошкільної освіти, такого управління, яке б враховувало нові соціально-економічні реалії держави та потреби громадськості. Звідси і виникає необхідність наукового обґрунтування соціально-педагогічних умов управління розвитком дошкільної освіти в регіоні, які реалізовуватимуться через організацію системи управління. Під розвитком розуміємо ті позитивні зміни, які призводять до появи нових якостей у самій системі, що дає їй можливість ефективніше виконувати свої функції або набувати нових функцій [3, с.208]. Розвиток дошкільної освіти знаходиться у прямій залежності від управління цим процесом. Під управлінням розуміється реалізація цілеспрямованості у взаємодії учасників освітнього процесу при вирішенні проблем, що виникають, і яка відбувається з опорою на певні концептуальні положення. Виходячи із теоретичних основ поняття управління, нами розуміється управління дошкільною освітою як цілеспрямована діяльність всіх ієрархічних ланок управління, яка забезпечує становлення, збереження, стабілізацію функціонування та розвиток дошкільної освіти у різних формах охоплення нею дітей дошкільного віку. До управління дошкільною освітою ми відносимо управління різними типами дошкільних навчальних закладів та різними формами